

FILOSOFIA ȘI SPIRITUL FILOSOFIC

M. Braga

Universitatea Tehnică a Moldovei

Trebuie să mărturisesc că sunt mai mulți ani de când mă preocupă problemele filosofiei. La început în calitate de student învățam ceea ce cerea planul de învățământ și, suplimentar, unele lucruri, care mă interesau. Mai apoi în calitate de profesor iarăși studiam preponderent ceea ce cerea planul de învățământ și, suplimentar unele, lucruri care mă interesau. Dar a venit un moment când m-am întrebat: și totuși ce este filosofia ca atare, în afara planului de învățământ, și cine poate fi numit filosof. Căci este bine ca un drumet, care s-a pornit la un drum, lung să se oprească și să se gândească unde duce drumul, pe care a pornit. Drumul nostru este un drum egal cu costul unei vieți de om.

Primul lucru, pe care l-am sesizat, a fost faptul că eu ca și mulți alții m-am atașat de filosofie ca de o meserie. Este clar că filosofi, adică înțelepți, acei care deschid noi căi în filosofie, nu sunt atât de mulți. La un secol în toată lumea revin câțiva filosofi. Dar acei care sunt preocupați de filosofie sunt mai mulți, mai ales acei care și-au făcut meserie din ea. Filosofia și meseria în filosofie sunt totuși lucruri diferite. Filosoful este original întotdeauna, meseriașul poate doar să utilizeze într-un mod sau altul, mai bine sau mai rău ideile, teoriile, instrumentariul filosofic, depinde de capacitățile fiecărui meseriaș. Nietzsche scria: „*Eu insist pentru ca în sfârșit să se termine de a amesteca lucrătorii din filosofie și în general oamenii de știință cu filosofi – și anume aici să se dea fiecăruia ce este al lui*”. Încă în antichitate sofistii, primii învățători de înțelepciune, au fost criticați de către marii gânditori ai acelor timpuri – Platon, Aristotel – atât pentru îndeletnicirea cu filosofia pentru bani, cât și pentru îndepărtarea lor de la scopul principal al filosofiei – cunoașterea adevărului și înlocuirea acestuia cu argumentări convenabile subiectului. Același argument l-a avut și A. Schopenhauer pentru filosofia germană de școală.

Adică apare prima problemă a filosofiei, ea nu se vrea plătită. Plata îl face pe filosof dependent de anumite structuri ale societății, idei, idealuri. Toți știu că Baruch Spinoza a trăit destul de sărac și a trăit din munca sa de șlefuitor de linzi. Și atunci când i s-au propus bani a refuzat vehement. A avut mai multe propuneri – prima dată i-au propus conducătorii sinagogii din Amsterdam, de mai

multe ori reprezentanții păturilor nobile din Europa, care îi propuneau daruri. În 1673 i s-a propus catedra de filosofie a universității din Heidelberg, pe care a refuzat-o, considerând că postul oficial de profesor i-ar limita libertatea gândirii. Societatea plătește ceea ce îi este convenabil, ceea ce nu-i este convenabil nimicește – cazul lui Socrate. Atât la Platon, cât și la Schopenhauer întâlnim sentința: mulțimea nu acceptă filosofia. În „*Republica*” Platon scria: „*...se poate ca mulțimea să admită și să recunoască existența frumuseții în sine, dar nu mai multe lucruri frumoase, sau a însăși existenței fiecărui lucru, dar nu a mulțimii lucrurilor particulare?*”

- *Aceasta este cu totul imposibil.*

- *Deci mulțimii nu-i este inerent să fie filosof.*

- *Și deci acei ce se ocupă de filosofie neapărat vor implica dezaprobarea mulțimii?*

- *Da, neapărat.”*

Schopenhauer același gând îl argumentează altfel. El spune că masele nu se pot ridica până la nivelul filosofiei, cel mai înalt nivel până la care ele se pot ridica este religia.

Atunci care este deosebirea dintre filosof și lucrătorul plătit în filosofie. Filosoful creează valori, lucrătorul, meseriașul nu este în stare să facă acest lucru. El pur și simplu nu este creator. „*Pentru educarea unui adevărat filosof*”, - scria Nietzsche, - se prea poate că e necesar ca și el să se găsească cândva la toate acele niveluri, la care sunt și trebuie să fie servitorii lui, lucrătorii științifici din filosofie: se prea poate că și el trebuie să fie critic și sceptic, și dogmatic, și istoric, și plus la toate, poet și cugetător, și călător, și ghicitor de mistere, și moralist, și profet, și „*liber cugetător*”, și aproape tot, pentru ca să treacă tot cercul valorilor umane, și diferite percepții ale valorilor, pentru a avea posibilitatea de a privi cu diferiți ochi de la înălțime în orice depărtări, din adâncime în orice înălțimi, din ungher la orice întinsuri. Dar toate acestea sunt doar precondițiile sarcinii sale: însăși sarcina cere ceva diferit – ea cere ca el să creeze valori. Amintiții lucrători în filosofie trebuie, după nobila inițiativă a lui Kant și Hegel, să stabilească și să încingă strict în formule existentele structuri valorice, adică precedentele stabiliri de valori, crearea valorilor, evaluări, predominante astăzi și de

la o vreme încoace numite „adevăruri” – indiferent este aceasta din domeniul logicii, politicii (moralei) sau a artei. Acești cercetători se cade să facă, dar într-un mod accesibil discuției, comprehensibil, convenabil, tot ceea ce s-a întâmplat și a fost evaluat, se cade să prescurteze tot ce este lung, chiar însăși „timpul” și să depășească tot trecutul. Aceasta este o sarcină mare și extraordinară, abordarea căreia poate mulțumi orice mândrie subtilă, orice voință perseverentă. Filosofii adevărați domină și legisfează, ei spun: „așa trebuie să fie”, ei determină „încotro-ul și de ce-ul omului... Cunoașterea lor este creație, creația lor este legisfeare, voința lor către adevăr este voință către putere!”

Din cele expuse mai sus devine clar că filosoful este un tip deosebit, neîntâlnit la orice colț, în orice țară, în orice timp. După cum spunea Jaques Maritain „Filosoful este om căutător de înțelepciune. Înțelepciunea de fapt nu este o marfă foarte întrebată și în această sferă nu a fost nicicând un supraproduș”. Mai întâi de toate trebuie să clarificăm dacă filosoful este creator de valori. Și acest fapt este foarte important să-l înțelegem.

Cine oare dintre noi poate spune: „Filosofia îi dăruiește omului sfidarea morții?” Cred că puțini. Mai mult ca atât, mulți vor râde de această povață. Dar a spus-o Buddha. Și este clar de ce. De atâta că el a fost Buddha și nu oricine, căci anume el a fost creator de valori.

Ce-l caracterizează pe filosof? Desigur că virtuțile lui personale, care au fost experimentate de el și sunt transformate în valori.

În lucrarea „Republica” care, după mine, este una din marile capodopere ale filosofiei, de fapt și o mare lucrare de artă, Platon analizează caracteristicile fundamentale ale sufletului filosofic. „În ce privește natura filosofilor, - spune Platon, - noi ar trebui să fim de acord, că ei au o deosebită atracție față de cunoașterea ființei, care se deschide ca o existență eternă, neschimbată, neinfluențată de apariție și dispariție. Și trebuie de spus că ei tind spre cunoașterea ființei integral, nescăpând din vedere pe cât e posibil nici o parte a ființei, nici mare, nici mică, nici mai puțin, nici mai mult prețioasă”.

Calitățile principale ale caracterului filosofic sunt:

- onestitatea, neacceptarea hotărâtă a oricărei minciuni, ura față de minciună, dragoste față de adevăr;
- tendința către cunoștințe și cunoașterea adevărului;

- chibzuința și lipsa de aviditate: pentru că a-și irosi viața pentru ceea ce fac toți, pentru bani, nu i se cade unui filosof;

- dacă vrei să deosebești caracterul filosofic de un caracter nefilosofic trebuie să atragi atenția dacă acesta nu e dominat de vreo predispoziție meschină, pentru că meschinătatea, josnicia este dușmanul cel mai grav al sufletului, care tinde spre om și dumnezeu;

- filosoful trebuie să aibă sufletul nobil, subtil, prieten al adevărului, dreptății, bărbăției și chibzuinței.

Cea mai importantă cunoștință a filosofului, după Platon, este cunoașterea binelui. Anume binele este lumina în care se scaldă lucrurile și faptele. Și nu orice bine, dar binele transcendental. Fără cunoașterea binelui nimic nu va fi de folos, spune Platon, aceasta este ca și cum ai cumpăra un lucru, dar nu știi pentru ce, nu știi ce folos vei avea de la el. Binele este ca și soarele. Lucrurile văzute prin prisma binelui arată altfel decât lucrurile văzute în amurg sau în întuneric. Și lucrurile văzute prin prisma binelui arată altfel decât lucrurile văzute prin prisma indiferenței ori a răului. „Consideră că lucrurile pot fi cunoscute numai datorită binelui; el le dă ființă și existență cu toate că binele nu este existență, el se găsește în afara existenței, întrecând-o prin demnitate și putere”.

Dar dacă binele există transcendental, totuși el poate deveni calitate a sufletului uman, de fapt ca și alte virtuți. Tendința noastră spre ele ne educă, noi ne transformăm. V. Francl spunea: „Eu nu numai procedez în conformitate cu ceea ce sunt, dar eu devin în conformitate cu ceea cum procedez”. Ori dacă procedez nu în corespundere cu calitățile superioare, cred că îmi va părea rău vreodată de ceea ce am făcut și va trebui să zic cu cuvintele lui F. Hebbel „Omul, care am devenit îl salută cu tristețe pe omul, care așa fi putut să devin”.

Și atunci în calitate de profesor de filosofie ar trebui să ne întrebăm: reieșind din care sistem de gândire (filosofică) fac educația? Dacă eu reies din sistemul marxist, atunci ce aduc eu? Care valori?

- Lupta de clasă, prin legea unității și luptei contrariilor;

- Valoarea materialismului, întâietatea lui asupra idealismului și religiei. Atunci va trebui să admit că Confucius și Buddha au fost idealisti, conservatori etc. Atunci va trebui să răspund la întrebarea: de ce învățătura lor și până astăzi corespunde aspirațiilor a sute de milioane de oameni?

Este clar că sistemul marxist a format amprente foarte adânci în gândirea noastră și chiar

dacă am hotărî să ne dezicem de ele asta nu înseamnă că ele ne permit să facem acest lucru. Vorba ceea:

- „Am prins un urs.
- Adu-l încoace.
- Dar el nu mă lasă”.

Cred că cea mai mare problemă în predarea cursului de filosofie este problema valorilor. Pentru că manuale de filosofie avem franceze, germane, engleze, rusești, românești etc. Și dacă observăm ele sunt toate diferite. De ce? Pentru că fiecare dintre ele urmăresc anumite scopuri concrete. Ori în cel mai rău caz nu urmăresc nici un scop. Când vorbesc, nu urmăresc nici un scop, am în vedere scop educațional. Pentru că adevărat sunt manuale care au scopul de a preda o anumită cantitate de materie din istoria filosofiei, ontologie, gnoseologie, axiologie etc., dar nu au scopuri educaționale evidente. Pentru a clarifica lucrurile voi întreba astfel: Care este scopul predării temei: „*Filosofia renașterii*”? Formulând astfel întrebarea, eu ar trebui să clarific de ce, de exemplu, în filosofia renașterii mai mult loc i se atribuie lui Nicolae din Cuza, să zicem, decât lui Picco de la Mirandola cu importantul imn dedicat demnității umane, sau lui M. Montaigne, cu scepticismul său. Este foarte important, pentru că pentru mine, anume Picco dezvăluie cel mai clar esența umanismului. Sau de ce pentru filosofia noastră este mai importantă dialectica, ontologia, decât axiologia? Marxismul nici nu avea un astfel de compartiment cum este axiologia. De aceea pentru mulți dintre noi axiologia a rămas străină. Dar axiologia trebuie să ocupe un loc deosebit în cunoștințele noastre filosofice. Societatea, care este în proces de tranziție, are nevoie de o axiologie bine gândită, care să fie legată strâns de cultura poporului, dar și să o depășească cu includeri serioase din gândirea mondială, fapt ce ar face personalitatea umană să transcendeze din lumea factuală în lumea valorilor.

Și dacă aș face anumite concluzii ar trebui să spun, că filosoful, de fapt, este o personalitate ieșită din comun și el are calități sufletești deosebite, iar dacă nu le are trebuie să se străduie să și le creeze:

- filosoful cercetează ființa și o evidențiază, o luminează pentru ca și ceilalți, adică mulțimea, să o sesizeze. În același timp, înlătură neființa, care dă târcoale de pretutindeni;
- filosoful cercetează ființa în întregime, el nu o separă în părți pentru a ține la careva dintre ele mai mult sau mai puțin. Deci, filosoful nu este părtinitor;

- filosoful iubește adevărul și luptă împotriva minciunii, este un om curajos. Iubește dreptatea și este chibzuit;

- filosoful nu este mărunț la suflet și nu poate fi meschin; are suflet nobil și subtil;

- și, principalul, este producător de valori, prin care se transformă pe sine și lumea. Valoarea fundamentală și dătătoare de viață este binele. Binele este lumina omului, a vedea lumea prin lumina binelui înseamnă a te crea pe tine însuși în calitate de om și a schimba lumea în care trăiești.